

Paár Ádám

Egy nehéz szerelem? Orbán Viktor és az Európai Unió

A Méltányosság Politikaelemző Központ korábbi [elemzésében](#) bemutatta, milyen mértékben ítélték sikeresnek Magyarország soros uniós elnöksége. Az elemzés számba vette azokat a belső és külső tényezőket, amelyek befolyásolták a soros elnökség sikerességét. Ebben a rövid elemzésben egy másik oldalról teszünk kísérletet a magyar elnökség bemutatására: Orbán Viktor miniszterelnöknek az Európai Unióval kapcsolatos szerepfelfogása felől. Pontosabban azt a kérdést járjuk körül, hogy a miniszterelnök hogyan vélekedett az uniós szerepvállalásról, és miért alakult ki rosszabb kép mind bel-, mind külföldön a magyar soros elnökségről, mint ahogyan az a valóságban megérdemelt lenne.

Hipotézisünk szerint Orbán Viktor nem viselkedett kevésbé felelősen, mint más elnöki pozíciót betöltő tagállamok vezető politikusai, és nem valamiféle euroszkepticizmus, hanem a belpolitikai folyamatok rossz kezelése (pl. a teljesen értelmetlen médiatörvény) felelős a miniszterelnök és az Unió közötti viszony elhidegüléséért. Ennek alátámasztására gyűjtést végeztünk a tekintélyes, mértékadó európai lapok cikkei közül (a nyelvi korlátok miatt eleve az angol és a német nyelvű lapokra voltunk kénytelenek szűkíteni a kutatást).

A válogatást a könnyebb kezelhetőség érdekében leszűkítettük négy újságra (Guardian, Economist, Spiegel, Süddeutsche Zeitung), és a cikkeik alapján próbáltuk meghatározni, hogy milyen folyamatok járultak, járulhattak hozzá a soros elnökséget

ellátó Magyarország kormányával és kormányfőjével szembeni attitűd kialakulásához. A gyűjtés alapján igazolva látjuk hipotézisünket, hogy nem az uniós ügyek kezelése, hanem a belpolitikai folyamatok és események kivetülése befolyásolta negatívan a magyar kormány megítélését.

A presztízs kérdése: a megfelelni akarás kényszere

Orbán Viktort bel- és külföldön is előszeretettel tüntetik fel euroszeptikus politikusként, aki legszívesebben [számúzi](#) a mögötte álló nemzetiszínű zászlóerdőből az uniós zászlót. Az euroszeptikus szó tartalma körül sok a félreértés. *Paul Taggart* és *Aleks Szczerbiak* [megkülönböztetik](#) az Unió egyes szakpolitikáival, az integráció mélyítésével szembeni bírálatot (*soft* euroszepticismus) az Unió egészének bírálatától (*hard* euroszepticismus): az előbbi a részletek, az utóbbi az integráció egészének a kritikájára összpontosít.

A „kemény” euroszeptikusok ellenzik hazájuk EU-tagságát. A „puha” euroszeptikusok támogatják az integrációt, azonban szakpolitikai kérdésekben bírálják az EU hatalmának kiterjesztését. Noha Taggarték a Fideszt a „puha” euroszeptikus pártok közé sorolják, ez az álláspont figyelmen kívül hagyja, hogy a párt egyáltalán nem támadja az integráció elmélyítését, a közösségi szinten soha nem kérdőjelezte meg az integráció indokoltságát. A félreértésre a belföldre, hazai közönségnek szóló retorika adhat lehetőséget, pl. a miniszterelnök március 15-iki [beszéde](#), amelyben párhuzamot vont Brüsszel, valamint Bécs 1848-49-es és Moszkva 1956-os szerepe között. De ilyen megnyilvánulásnak tekinthető a párt XXIV. tisztújító kongresszusán elhangzott beszédnek az a részlete is, ahol Orbán az „*Európai Parlament izgága kötekedőinek*” adott „*kokikról*” és „*sallerekről*” [beszélt](#).

A retorikát azonban érdemes elválasztani a tényleges politikai tevékenységtől: az előbbi „befelé”, „hazai fogyasztásra” szolgál, azonban sem a Fidesz, sem személyesen Orbán soha nem támadta a közösségi szinten az integrációt. Az első Orbán-kormány idején elhangzott, és később önálló életet élő, azóta is Orbán

euroszkepticizmusának bizonyítékeként idézett „az Európai Unión kívül is van élet” miniszterelnöki kijelentés eredeti formájában – Debreczeni József Orbán-könyve szerint – ugyanis így hangzott el: „*Nem történik tragédia, ha nem valósul meg a 2003-as csatlakozás. Most sem vagyunk az Unió tagjai, s mint látjuk, van élet az EU-n kívül is. De nem erre készülünk.*”¹

Ugyanakkor tény, hogy Magyarország miniszterelnöke nem tett euroszkeptikus gesztusokat, mint Václav Klaus cseh elnök, aki még Csehország soros uniós elnöksége idején sem volt hajlandó [kitűzni](#) az Unió zászlaját a prágai Hradzsínra, korábban pedig lesöpörte asztaláról a Cohn-Bendittől – célzatosan – ajándékba kapott uniós zászlócskát, vagy Silvio Berlusconi olasz miniszterelnök, aki az EU elnökeként nem csinált titkot abból, hogy inkább a George W. Bush vezette Egyesült Államokkal – no és az integráció elmélyítésétől tartózkodó Nagy-Britanniával – rokonszenvezik, mint a német-francia tandemmel.

Orbán habitusa lényegesen különbözik a fenti személyiségektől. Megkockáztatható az elmélet, miszerint Orbán Viktor számára nagyobb presztízst jelent a közösségi szerepvállalás, az EU életében való aktív részvétel, mint például Klausnak vagy Berlusconié, ami egyenes eredménye az egyes tagállamok történelme és gazdasági szerepe közötti különbségnek.

A csehek iránti hagyományos nyugati rokonszenv, valamint Olaszország gazdasági súlya következtében Klaus és Berlusconi számára nem volt életbevágó fontosságú az EU-s feladatvállalás, az EU-nak való megfelelés, sőt azt inkább nyűgnek tartották. Ugyanakkor államuk presztízse nem romlott lényegesen.

¹ *Világgazdaság*, 1999. december 17. id. Debreczeni József: Orbán Viktor. Bp., 2003., Osiris Kiadó. 425. o.

Hogy milyen tünékeny az uniós megítélés, azt jól mutatja a 2003-as féléves olasz elnökség. Az európai sajtó – különösen annak liberális és baloldali – orgánumai hisztérikus, szinte apokaliptikus hangnemben [nyilatkoztak](#) Berlusconi-ről, leginkább a konzervatív lapok voltak megengedőek, pozitívként kiemelve Amerika-barátságát. Az olasz elnökség történetesen valóban a legjobbkor jött az EU-nak a fagyos amerikai-európai viszony idején. Mint viszonylag nagy állam kormányfőjének, az EU végül mindent elnézett Berlusconi-nak: botrányait, kézi vezérlésű médiabirodalmát, a gazdaság és a kormányzat szoros összefonódását, a korrupt jelenségeket, az euroszkeptikus politikai erővel (Északi Liga) való szövetségét. Ebben szerepet játszott Olaszország fontossága, és az is, hogy Berlusconi nem próbálta többnek mutatni magát annál, mint aki valójában – mert számára és országa számára nem volt presztízskérdés az EU-s feladatkör.

Orbán viszont nagy, sőt a feladathoz és Magyarország súlyához képest talán az indokoltnál egy fokkal nagyobb önbizalommal vágott neki a soros elnökségnek. Tisztában volt azzal, hogy a magyar soros uniós elnökség – még akkor is, ha annak szerepe a Lisszaboni Szerződés következtében csökkent – óriási presztízst jelent Magyarországnak és kormányfőjének. Nem valami euroszkepticizmus, hanem az elnökség feladatának presztízskérdésként és túlzott várakozásként, sőt Magyarország történelmi küldetéseként való kezelése, másik oldalról a belpolitikai fejlemények együttesen vezettek el a soros elnökség viharos indulásához.

Orbán Viktor európai parlamenti bemutatkozó beszédéből nehéz volna euroszkeptikus hangokat kihallani, sőt a miniszterelnök egyenesen a magyarok egységes és erős Európa iránti elkötelezettségét [hangsúlyozta](#): arról beszélt, hogy „*mi magyarok mindig az egységes Európában voltunk érdekeltek*”, és Európának egysé-

gesnek kell maradnia, ehhez pedig erő kell. Az „erős Európa” jelszava, az euró megerősítésének szándéka sem tekinthető kifejezetten az euroszkepticizmus jelének.

Az sem tekinthető euroszkeptikus vonásnak, hogy a miniszterelnök kiemelte, Magyarország számára milyen presztízst jelent a soros uniós elnökség lehetősége, ennek kapcsán „*történelmi igazságtételről*” beszélt. Azonban a soros elnökséget jelentő presztízsz ellenére a belpolitika kezdettől erősebb prioritást [élvezett](#). Ezt jelezte maga a médiatörvény, valamint a rohamos jogalkotás, illetve a soros elnökséggel párhuzamosan futó alkotmányozás. A médiatörvény uniós visszhangja már a bemutatkozó beszéd pillanatában lerontotta az erős Európáról, a magyarság és Európa egységéről, a növekedésről és a munkáról szóló gondolatok erejét. Az Unióval szemben túlzott önbizalomról árulkodó, a médiatörvényt érintő bírálatokra harciasan reagáló hangnem nem tett jót a bemutatkozó beszédnek. A nemzetközi sajtó a rossz indulást emelte ki.

Egy diplomata a Klaus-féle vitákra utalva [kijelentette](#), hogy Magyarország elfeledteti a cseh elnökséget. Véleményünk szerint azonban egy lényeges különbség fedezhető fel a két államférfi között: míg Klaus valóban euroszkeptikusként viselkedett, és korántsem csak a hazai térfélen (soros elnökként is élesen [bírált](#) a Lisszaboni Szerződést, amely szerinte növelné a demokratikus deficitet, a távolságot az uniós döntéshozók és a polgárok között), addig Orbán a nemzetközi térfélen nem tett euroszkeptikusnak minősíthető lépéseket. Ezért is volt kínos, hogy az EU-parlamenti euroszkeptikusok vezetője, Nigel Farage – némileg pikírt formában – [méltatta](#) Orbánt, mint a „nemzetállamok ideájának” újjáépítőjét.

Az európai szintér és a belpolitika

A soros elnökség átvétele elsősorban a magyar belpolitikát (pl. a kétharmados parlamenti többségre támaszkodó törvényalkotást, a „patrióta” gazdaságpolitikát, a médiatörvényt) érintő kritikák miatt került a nemzetközi reflektorfénybe. Az angol és né-

met nyelvű sajtót elsősorban az Orbán-kormány belpolitikai intézkedései és hatalomgyakorlási mechanizmusai foglalkoztatták, és kevésbé a magyar kormány javaslatai, elképzelései a közösségi napirend kérdésében.

A figyelem eltolódása annak is betudható, hogy a Lisszaboni Szerződés megteremtette az Európai Tanács elnökének, valamint külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjének a posztját, ezzel a soros elnökség szerepe csökkent. Másrészt várható volt, hogy a magyar kormány folytatja a spanyol és a belga elnökség által megkezdett, közösen összeállított programot, így ezen a téren Brüsszel nem számíthatott nagy újdonságra. A magyar soros elnöki periódus értékelését eleve meghatározza, hogy a Lisszaboni Szerződés által létrehozott új intézményi struktúra mellett másodlagos jelentőségűvé vált a rotációs elnökség. A külföldi lapok így egy csökkentett jelentőségű soros elnöki szerepkörrel [számolhattak be](#).

A gyűjtésben szereplő és válogatott lapok mindegyikének a hangütését a kormány belpolitikai intézkedései, de különösen a médiatörvény miatti kritika határozza meg (ld. erről az elemzés végén található táblázatot). Ezen kívül a lapok kiemelték a „patrióta” gazdaságpolitikát, a magánnyugdíj-pénztárak bevételeinek államosítását, sőt az Economist még a „Fideszhez lojális” Schmitt Pál köztársasági elnökké választásáról is [említést tett](#). A baloldali Guardian [fogalmazott](#) a legélesebben: „*jobboldali populistának*” nevezte Orbán Viktort, „*aki a legutolsó személy, aki alkalmas a soros elnökség betöltésére*”.

A magyar elnökséggel szembeni várakozásokkal kapcsolatban érzékelhető, hogy a lapok elsősorban a magyar demokrácia állapotáért aggódtak. A kifogásolt intézkedések között első helyen szerepel a médiatörvény, de a kormány gazdaságpolitikai lépései, sőt az alkotmányozás is kiemelten szerepel a lapokban. Valószínűleg nem túlzó az állítás, hogy mindezek a belpolitikai lépések nem tettek volna szert ilyen kiemelt figyelemre, amennyiben nem éppen a soros elnökséget ellátó tagállamban ke-

rül rájuk sor. Különös módon a lapok sokkal kevesebbet írnak a magyar soros elnökség konkrét kihívásairól, feladatairól. Mindez betudható annak a már ismertetett ténynek, hogy a Lisszaboni Szerződés átalakította az EU intézményrendszerét, és így a soros elnökség jelentősége csökkent.

Másrészt alighanem szerepet játszott, hogy az eurózóna válsága, különösen a görög válság, valamint az észak-afrikai és közel-keleti forradalmi hullám következtében a magyar soros elnökség eleve „futott az események után”, így ezekben a kérdésekben nehéz megítélni a soros elnökség pozitív hozzájárulásának a mértékét. Harmadrészt nem szabad elfelejteni, hogy 80-85%-ban az uniós ügyek továbbvitele jelenti a soros elnökség munkáját, ezért az Unió belső reformja csapatmunka, nem pedig egyetlen tagállam teljesítménye. Így óhatatlan, hogy a média nem annyira a soros elnökséget ellátó tagállam uniós teljesítményét, mint inkább a belpolitikai eseményeket teszi mérlegre.

Következtetések

Magyarország soros uniós elnöksége nem volt sem jobb, sem rosszabb, mint más országok hasonló szerepköre. A kormány megítélésének azonban kifejezetten ártottak olyan belpolitikai fejlemények, mint a médiatörvény, a magánnyugdíj-pénztári bevételek államosítása, a „patrióta” gazdaságpolitika meghirdetése, a médiatörvény vagy a kurtán-furcsán lebonyolított alkotmányozás. Az Orbán-kormány érzékelhetően nem volt képes annak eldöntésére, hogy a soros elnökségnek vagy pedig a belpolitikának juttasson-e prioritást.

A belpolitika kivetülése jelentősen hozzájárult a magyar kormány presztízsének csökkenéséhez. Pedig Orbán Viktor mentalitásától mi sem állt távolabb, mint az uniós elnökség nyújtotta lehetőség elmulasztása. Orbán személyiségéből nem az Unióval való hideg konfliktus, hanem az uniós feladatkörnek való megfelelés és a széles körű, az államhatáron túlnyúló tisztelet kiváltásának az igénye következik. Orbán Viktor számára alighanem fontos szempont, hogy kedvező képet alakítson ki magáról az

Unióban. Azonban a túlzott harciasság és dac – amelyről mindenki meggyőződhetett az Európai Parlamentben a médiatörvény körül kialakult vitában – lerontotta a személyes presztízst, ráadásul szükségtelenül és fölöslegesen. Miközben maga a soros elnökség sikeres volt – nem is lehetett sikertelen az uniós intézményrendszer átalakítása, valamint a spanyol és belga elnökség alapozó munkája következtében –, a kormánynak az a szándéka, hogy önmaga presztízst megalapozza, nem teljesült.

A médiaháttér összegyűjtésében Kemény Zsuzsa nyújtott segítséget

Sajtóválogatás

Újságcikkek, vélemények	Tartalom
2011. január 2., Guardian	Nick Cohen cikke szerint valamilyen hallgatólagos megegyezés született arról, hogy amíg a magyar vezetés a brüsszeli érdekeket képviseli, addig az EU nem fogja behatóbban vizsgálni a magyar demokrácia állapotát. Hosszan idézi a belpolitikai fejleményeket, köztük olyan tényezőket is, amelyek nem relevánsak a kormány soros elnökségi tevékenysége szempontjából (pl. azt, hogy a Jobbik támadta és lemondásra szólította fel a Nemzeti Színház igazgatóját). A szerző szerint az EU-nak határozottan erősítenie kell a demokratikus értékeket.
2011. január 2., Süddeutsche Zeitung	A cikk beszámol arról, hogy a német vállalatok diszkriminálva érzik magukat Magyarországon, és egy közös nyilatkozat kibocsátásán gondolkodnak, amelyben szankciókat követelnek az Európai Tanácstól Magyarországgal szemben.
2011. január 3., Guardian	Ian Traynor cikke a médiatörvényre utalva arról számol be, hogy a lehető legbarátságosabb lépéssel kezdődött meg a magyar soros elnökség. A szerző idézi Vörös Károlyt, a Népszabadság főszerkesztőjét, aki szerint "elfogadhatatlan a magán- és a közmédiának a kormány ellenőrzése alá vonása".

<p>2011. január 5., Guardian</p>	<p>A neves brit napilap szerkesztőségi cikke <i>"jobboldali populistának"</i> minősíti a magyar miniszterelnököt, és kijelenti, hogy a <i>"legutolsó ember, aki alkalmas a soros elnökségre"</i>. A cikk összefoglalja a magyar kormány soros elnökségi programját. A nemzeti retorika kapcsán a cikk párhuzamot von Orbán és a Kaczynski-fivérek között.</p>
<p>2011. január 6., Economist</p>	<p>A szerző ismerteti a magyar soros elnökség által kitűzött programot. Összefoglalja az Orbán-kormány kül- és belföldön bírált intézkedéseit. Idézi, hogy egy német újságíró Magyarországot <i>Führerstaat</i>-nak nevezte. A szerző szerint önmagában ezek az intézkedések még nem tekinthetők a totalitarizmushoz való visszatérésnek, de aggodalmát fejezi ki, hogy egy EU-tagállamnak ilyen utat kell járnia. Magyarország esetében a személyes politikai nyomást tartja a legjobb eszköznek.</p>
<p>2011. január 6., Guardian</p>	<p>Ian Traynor cikke arról számol be, hogy a magyar kormány nem tűr kritikát a médiatörvénnyel kapcsolatban, és a nagyobb tagállamokat Budapest elszigetelésére irányuló törekvéssel vádolja. Idézi a cikkíró a francia és a német kormány álláspontját, valamint ismerteti, hogy a német külügyi államtitkár, Werner Hoyer szabad demokrata párti politikus javasolta, hogy az EU-elnökség ideje alatt Magyarországot ki kellene zárni a médiatörvény körüli vitákból.</p>
<p>2011. január 7., Economist</p>	<p>Beszámoló Manuel Barroso budapesti látogatásáról. Barroso egyértelműen kijelentette, hogy Magyarország demokrácia, és vigyázni kell, hogy efelől ne is legyen kétség. A magyar miniszterelnök a médiatörvényről szólva kijelentette, hogy amennyiben valami hibát találnak a törvényben, azt készek felülvizsgálni.</p>
<p>2011. január 7., Süddeutsche Zeitung</p>	<p>Az <i>Orbán Európa ellen</i> című cikk a médiatörvényre fordít figyelmet. A szerző kiemeli, hogy a miniszterelnök rohamtempóban formálja át a magyar társadalmat. A szerző szerint a soros elnökség előnye, hogy az Európai Unió a szemét Orbán Viktoron tarthatja. Nincsen szükség arra, hogy Brüsszel és Budapest konfliktusba kerüljön egymással. A médiatörvény olyan hangulatot alakít ki, amelyik a sajtót öncenzúrára kényszeríti. Addig kell fellépni a médiatörvény ellen, ameddig a sajtószabadságnak még van értelme.</p>

2011. február 14., Spiegel	A cikk az Angela Merkel és Nicolas Sarkozy "versenyképességi paktuma" elleni "lázadásról" tudósít. A német kancellár és a francia elnök által felvetett versenyképességi paktum szorosabb összefogást kezdeményezne az euróövezet tagállamai között. A cikk kiemeli, hogy a magyar miniszterelnök, akit hetek óta kritizálnak a médiatörvény miatt, hirtelen "hőssé" vált az Európai Néppárton belül. Orbán Viktor elutasította a tervezetet, ami tapsot váltott ki az Európai Néppárt padsoraiban, köztük magának Merkel pártjának a képviselői is tapsal jutalmazták Orbán Viktort.
2011. március 3., Spiegel	A cikk szintén a médiatörvényre hegyezi ki a kritikáját. Az Európai Unióban elhangzó kemény kritikák ellenére a magyar Országgyűlés megszavazta a sok vitát kiváltó médiatörvényt. A cikk emlékeztet arra, hogy az Európai Bizottság több ponton is kérte a törvény módosítását.
2011. április 7., Economist	A cikk az új alkotmány megszületésének körülményeit elemzi. Az írás felveti az új alkotmány és az Európai Emberi Jogi Charta összeegyeztethetőségének kérdését.
2011. június 24., Economist	A cikk apropója a Tom Lantos Intézet megalapítása. A cikk azt taglalja, hogy Tom Lantos nem lenne boldog a jelenlegi magyar kormányzati irányvonal miatt.